

COLINDATUL DE CEATĂ BĂRBĂTEASCĂ ÎN INTEGRITATEA COMPLEXĂ SOLSTIȚIALĂ

Dr. Iulian FILIP
Institutul de Filologie al AȘM

THE MALE GROUP CAROLING IN THE SOLSTICE COMPLEX INTEGRITY

Summary: With regard to the excesses of globalization, UNESCO has „replied” with recommendations, then with a Convention on the safeguarding of the immaterial cultural heritage, urging countries and nations to get involved in the protection of the cultural diversity and specificity. The Republic of Moldova has adhered to this strategic optics (2006), and, consequently, in year 2013 the event has occurred: the UNESCO immaterial cultural heritage list has been completed with the custom of the male group caroling in Romania and the Republic of Moldova. In this context, the ethno-cultural phenomenon refers to a more complex context of the winter holidays, „caused” by the solstice darkness, the answer being a luminous string of syncretic performances: carols, folkloric theatre performances. The article is a plea for the inclusion in the UNESCO list of the theatrical phenomenon of the Romanian folk tradition, a phenomenon which covers almost the entire repertoire of the Moldovan and Bucovina stage.

Keywords: immaterial cultural heritage, winter solstice, groups of boys, carols, performance, syncretism, folk theatre.

Rezumat. Exceselor globalizării, UNESCO le-a „răspuns” cu recomandări, apoi cu o Convenție privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, îndemnând țările și națiunile să se implice la ocrotirea diversității și specificului cultural. Republica Moldova a aderat la această optică strategică (2006), iar, în consecință, în 2013 s-a produs evenimentul: în lista Patrimoniului cultural imaterial UNESCO a fost înscris obiceiul colindatului de ceată bărbătească în România și Republica Moldova. Fenomenul etnocultural apreciat în acest mod vizează un context mai complex al sărbătorilor de iarnă, „provocate” de mai multul întineric solstițial, căruia i s-a răspuns – și la noi – cu un șir luminos de reprezentații sincretice: colinde, urături, reprezentații folclorice de teatru. Articolul e o pledoarie pentru includerea în lista UNESCO a fenomenului teatral din tradiția populară românească.

Cuvinte-cheie: patrimoniu cultural imaterial, solstițiu de iarnă, cete de flăcăi, colinde, urături, spectacol, sincretism, teatru folcloric.

Privite ca parte a patrimoniului umanității, recomandările referitoare la salvagardarea culturii tradiționale și a folclorului, aprobate de cea de a 25-a Conferință Generală UNESCO (Paris, 1989), dar, îndeosebi, *Convenția privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial* (Paris, 17.10.2003) au însemnat o provocare constructivă la care Republica Moldova a aderat în 24 martie 2006. Pașii noștri în timp pot părea înceți. Dar aici e de mare folos zicerea fondatorului Daoismului Lao Zi: „Nu trebuie să te sperii că înaintezi încet. Teme-te de orice oprire!”

Cea de-a opta sesiune a Comitetului Interguvernamental de Protejare a Patrimoniului Cultural Imaterial, care s-a desfășurat la Baku în decembrie 2013, comportă o fixare de camerton pentru câte le avem în continuare de realizat în vederea ocrotirii valorilor spirituale. La această reuniune din capitala Azerbaidjanului a fost înscris în lista Patrimoniului cultural imaterial UNESCO obiceiul *colindatului de ceată bărbătească* în România și Republica Moldova. (Deși realitățile prea bine cunoscute impuneau demult o conlucrare a noastră cu... noi, abia acum a fost posibil ca autoritățile de resort din cele două state să întocmească dosarul pentru înscriere în comun). România apare în Lista patrimoniului cultural imaterial al umanității UNESCO cu ritualul *Călușului* (din 2005), cu *Doina* (2009) și cu ceramica de Horezu (2012). Pentru o mai limpede percepere a importanței acestei împliniri, vom sublinia că țări mai mari din vecinătate, precum ar fi Rusia, nu au niciun element pe lista patrimoniului, iar Ucraina figurează, ca și noi, cu unul singur. Un fel de consolare...

Cele întâmplare m-au determinat să-mi scot pe masă două consacări domeniului colindei – culegera lui George Breazul [1] și blocul de colinde ale lui Andrei Tamazlăcaru[2], precedat de considerațiile membrilor Comisiei Naționale pentru Protejarea Patrimoniului Cultural Imaterial.

Din *cuvântul de lămurire* al lui George Breazul desprind o binecuvântare cuminte, înrudită nu știu cum cu tonalitatea lui Creangă la încheierea *amintirilor*: „...orânduiala din cartea de față nu urmărește să strice datinile și să schimbe obiceiurile, ci să le păstreze așa cum sunt în popor și, mai ales, așa cum le-am pomenit și le-am ținut de la bătrâni. Așadar, când e ceva care nu se potrivește, fie cu numele cântecului, fie cu datina ori vremea la care e sorocit, se caută cântecul în carte și se cântă când trebuie, după datină și obicei.” (p.7)

Ediția din 1993 reproduce întocmai prima apariție a cărții, din anul 1938, de la Fundația Culturală „Principele Carol”, în colecția *Cartea satului*, iar prefațatorul acestei ediții, Titus Moisescu, are inspirata idee de a anexa mai multe opinii ale unor

personalități străine, nu înainte însă de a menționa că „nu se editase în țara noastră o astfel de carte muzicală, „prea frumos tipărită și ilustrată”, cum cu o oarecare invidie o aprecia Constantin Brăiloiu. Muzicieni români, ca Sabin V. Drăgoi și Gavril Galinescu, ei înșiși culegători de folclor și autori ai unor cărți de colinde, au reliefat „marele merit al d-lui G. Breazul de a fi pus la îndemâna tuturor colinde de pretutindeni și pentru totdeauna.” (p.484). Iată și din Germania o opinie, din partea lui Eduard Spranger (1882-1963), profesor la Universitatea din Berlin: „Invidiez copiii români care au în mâini o carte atât de frumoasă, pe care o pot denumi Marea operă (das grosse Werk)...”, iar Kurt Taut, director al Bibliotecii muzicale Peters din Leipzig, îi scrie la 1 decembrie 1938: „În preajma sărbătorilor, în patria mea Thuringia, am primit cartea de colinde, care m-a bucurat nespus de mult, precum și cărțile de cântece pentru școlari, pe care le-am găsit încântătoare. Am trecut îndată la exemplificări, cu cele două fete ale mele (8 și 10 ani), cântând multe din delicioasele melodii. Și iată, într-o localitate de munte din Germania (în Frankenwald), acolo unde cred că nu a călcat încă picior de român, s-au putut auzi melodiile patriei Dvs. cântate de glasuri de copii. Mulțumesc mult!” (p.485).

De pe coperta volumului *Colindatul de ceată bărbătească* și cuvântul lui Andrei Tamazlăcaru e cu același vector: „Colindele sunt vocile interioare ale lumii arhaice și tradiționale adresate modernității”.

Apelul la modernitate, conexiunea între modernitate/actualitate și patrimoniul cultural imaterial comportă nu doar implicări teoretice, dar și lansări de proiecte de valorificare și perpetuare de tipul „Tălăncuței”, formație etnofolclorică întemeiată de harnicul folclorist și subtilul dascăl Andrei Tamazlăcaru. Pe segmentul poeziei obiceiturilor de iarnă „Tălăncuța” a anticipat și a pregătit terenul pentru câte le-a declanșat UNESCO și a determinat Republica Moldova să înțeleagă de ce dispune și ce are de făcut cu asemenea tezaur. Formula de activitate a *academiei de folclor* a lui Andrei Tamazlăcaru îmbină efortul susținut pentru depistarea și culegerea folclorului *cel mai de acasă* și scoaterea în scenă mai văzută și mai auzită a câte le-a constatat valoroase, frumoase și ale *acasei*. (În anii mai tineri ai „Tălăncuței” propuneam, public, întemeierea Academiei de Folclor pe baza „Tălăncuței” și-l propuneam președinte pe Andrei Tamazlăcaru – ce păcat că s-a dus trenul!)

Dar iată mecanismul „Tălăncuței”, care a făcut posibilă ilustrarea acestui fenomen cultural tradițional numit *colindatul de ceată bărbătească*: fiind elementul nuclear organizatoric al mai multor ex-

pediții și concursuri (tip celui consacrat Tamarei Ceban), iar în paralel declanșând, prin componenții cei mai dotați și neastâmpărați, mișcarea de alte formații-satelit de copii și tineret, „Tălăncuța” a furnizat și pentru această *lecție colindată* uluitoarele cete de flăcăi cântători/colindători conduse și îndrumate de în tot felul dăruitul Nicolae Gribincea (posesorul unei voci inconfundabile, dansatorul de vocație, managerul cultural pe distanță lungă).

Am mai vorbit de „Tălăncuța” și Nicolae Gribincea, voi mai reveni și cu alte ocazii. Aici însă am nevoie de reperele acestor figuri *școlite* (folcloric, nu doar muzical, vorbind), ca să leg niște înțelegeri pe care le divulgăm în monografia mea despre teatrul folcloric și lucrul cu *cartea*, vecinătatea scenei școlii, teatrului pentru copii și a teatrului academic [3].

Activitatea contagioasă, la scenă deschisă, a „Tălăncuței” și a formațiilor-satelit, care demonstrează consecvent valoarea și frumusețea identitară a autenticului, determină, mobilizează și interpreții, colindătorii din satele noastre să prezinte un material autentic, cu pașaport concret, însoțindu-l și cu elemente vestimentare pe potrivă, iar la nevoie – și cu câțiva pași coregrafici *mai de acasă*.

Ne aflăm pe unde ne aflăm, ritmul venirii noastre în rând cu lumea dusă mai înainte bine ar fi să fie mai accelerat, dar... avem și la țară televizoare, radio, centre muzicale, calculatoare, internet, iar *lecțiile* cu aceste mijloace moderne dau roade uluitoare. Colaborarea/parteneriatul Ministerului Culturii cu primarii satelor, ambiționați să se laude cu *cete de bărbați colindători*, scot în evidență veritabile replici a câte se restaurează și se amplifică în laboratoarele *Tălăncuței, Moștenitorilor, Haiducilor, Iederei, Răzeșilor...* Nu-i puțin, dar trebuie sensibilizată înțelegerea complexă a contextului acestui fenomen socio-cultural – *ceată de flăcăi, ceată de bărbați*.

E accentul din considerentele Varvarei Buzilă în deschiderea volumului *Colindatul de ceată bărbătească*: „Reabilitarea colindatului în ansamblu și a colindatului în ceată bărbătească în special, fiind esențial în menținerea vitalității sărbătorilor de Crăciun și de Anul Nou, a solidarității comunitare și a comunicării sociale la cel mai eficient nivel, pe care îl conferă doar obiceiturile, se impune ca un program amplu al administrației publice locale, al instituțiilor culturale, științifice, educaționale și al societății civile. În contextul tranziției de la societatea de tip socialist la cea bazată pe relațiile economiei de piață, când rezistența sistemului de valori al societății este verificată din toate perspectivele posibile, acest program capătă dimensiuni naționale și trebuie abordat în toată plinătatea componentelor lui.” (p.9)

Traversăm o tranziție periculoasă, dacă înțelegem exodul masiv și pustiirea satelor ca un efect al nesiguranței *acasei*. E imperios necesară conjugarea acestei stări de *neregulă* cu neliniștea pe care o provoacă prea multul întuneric al celei mai lungi nopți a anului. Noaptea cu cel mai mult întuneric – solstițiul de iarnă – ne-a dăruit și pe noi cu cele mai luminoase imnuri de chemare și susținere a luminii: colinde, urături, sorcove, semănat...

Preceptele pregătirii, adunării, confecționării costumelor, atributelor necesare, repetițiile, preceptele tabuistice pentru perioada corespunzătoare a menținerii cetei împreună s-au respectat și păstrat, în diferite variante, până în zilele noastre, modificările provenind din modificarea timpurilor și a felului de viață. Dar s-a păstrat esențialul – consolidarea în ceată a flăcăilor, a bărbaiților tineri ori chiar a bărbaiților în toată legea, pentru a realiza un repertoriu complex, chit că la Crăciun ceata respectivă se limitează la o colindă, iar la Sfântul Vasile o ceată merge de la casă la casă doar cu *Plugușorul*. Potențialul complex al acestor confrerii cu potențial artistic, manifestându-se într-un câmp tensionat competitiv (în trecut nu prea îndepărtat cu ciocniri violente la întâlnire, mai cu seamă la încălcarea unor hotare convenite la împărțirea satului), conjugate cu vârsta *cetărașilor*, asigurau sărbătorilor și duminicilor satelor de odinioară trepte dinamice, intrigante, urmărite, apreciate, judecate de toată comunitatea, solidarizând și cetele, dar și comunitatea.

Scărirea după criteriile de vârstă a colindătorilor, urătorilor, interpreților de diferite reprezentații fol-

clorice practicate la Crăciun și la Sfântul Vasile realizează o specifică optimală trecere în revistă în timp: copiii mai mici porneau nerăbdători mai devreme cu colindețurile, plugușoarele, *căluții*, *căprițele*, *ursuleții*, *cerbușorii* lor (variante mai restrânse, conforme capacităților fizice), cei mai răsăriți porneau *la lucru* spre seară, iar flăcăii aveau toată noaptea la îndemână, ei constituind culminația scenică a acestui calendar tradițional.

E contextul complex, din care nu trebuie excluse reperele importanței și prestanței componentelor acestor trăiri spirituale, pentru care evenimentul provocat de UNESCO lansează întrebarea următoarelor obiective. În calitate de membru al Comisiei Naționale pentru Protejarea Patrimoniului Cultural Imaterial am propus să rămânem în această *scenă* sensibilizată de *colindatul de ceată bărbătească* și să continuăm conlucrarea cu colegii din România la un fenomen unic pentru complexitatea și mobilitatea în spațiu și timp, *teatrul folcloric românesc*, al cărui repertoriu integral e concentrat pe partea moldovenească și bucovineană de românie.

Bibliografie

1. COLINDE. *Culegere întocmită de G. Breazu*. București, Editura Fundației Culturale Române, 1993, 496 p.
2. *Colindatul de ceată bărbătească*. Chișinău, Tipografia Reclama SA, 2011, 176 pagini.
3. Iulian Filip. *Miracolul scenei în arta populară. Teatrul popular din Basarabia și Bucovina de Nord: afirmarea dramaticului și poetica sincretică*. Profesional service, 2011, pp. 124, 180.

Idel Ianchelevici. Sculpturi din Muzeul La Louviere, Belgia